dan wel deze algemeene *geloofsregel* beweegreden en leiddraad voor hun houding en voor hun spreken was.

De tweede vraag luidt:

Een tweede vraag, die ik wel eens heb hooren doen, is: Waarom oefenaars of evangelisten wel mogen *prediken*, maar niet *het sacrament bedienen?* Deze vraag heeft daarom beteekenis wijl het antwoord er op mede afhangt van *de waardevehouding dezer beide*. Nu heb ik steeds geleerd, dat naar de beginselen der Hervorming prediking van Gods Woord *het voornaamste is* Zelfs meen ik eens gelezen te hebben, dat naar Calvijn's oordeel een Christen de bediening van het Sacrament *niet* mag bijwonen, als *de prediking* tegen Gods Woord ingaat. Het scheen mij dan ook een weinig naar den Roomschen zuurdeesem te smaken, toen volgens een mededeeling in uw blad, het Doetinchemsch Weekblad oordeelde, dat wel *de prediking des Woords* voor de doleerenden, maar niet *de bediening van het Sacrament* in hun midden door de kerkbesturen mocht worden voorbijgegaan. Het is toch bekend, dat Rome veel meer aan *het Sacrament*, dan aan *het prediken des Woords* hecht. Ook is er bij de mededeeling van het denkbeeld der Synode, om mannen aan te stellen, die wel mochten *prediken*, maar niet *het Sacrament bedienen*, door U gewezen op de ongerijmdheid van zulk een practijk, wijl ze *het zwaarste deel* van het ambtswerk, waartoe studie vereischt wordt, wél, en *het lichte deel* niet wil laten verrichten door ongestudeerde personen Als dus, ook naar Uw gevoelen, volgens de beginselen der Hervorming, de *prediking des Woords* het *voornaamste* deel van het ambtswerk is, is de vraag zeker gewettigd, hoe hiermede de practijk der doleerende Kerken ten opzichte van oefenaars b.v. overeenkomt.

Deze niet minder gewichtige vraag vindt haar beantwoording in het alles afdoend verschil tusschen het spreken van een *stichtelijk woord* en de *Bediening des Woords*, als drager der sleutelen.

Bediening des Woords en *Bediening der Sacramenten* behooren beide bij het ambt.

Niet tot het ambt daarentegen en althans niet in *uitsluitenden* zin behoort, het *stichten* van de broederen door een gemoedelijk woord of het lezen met de broederen van een woord der Schrift, onder bijvoeging van enkele toelichtingen.

Overmits nu Oefenaars *niet* in het ambt staan, en dus geen dragers der *sleutelen* zijn, komt het hun wel toe, om een *stichtelijk* woord te spreken, en een deel der Schrift met de broederen *te lezen*, maar staan ze *buiten* de Bediening, zoowel van het *Woord* als van de *Sacramenten*.

De derde vraag is van minder gewicht en wierd aldus ingekleed:

Sprekende over het ambt, is vanzelf de aanleiding geboden om hieraan nog een derde vraag toe te voegen. In het vorig nummer van dit blad las ik namelijk, na de herinnering dat in artikel XXVIII wel van het ambt der *gelovigen*, maar in artikel XXX niet van het »ambt" der *Opzieners* bij name sprake is, de opmerking, dat het opschrift boven laatstgenoemd artikel, luidende: »Van de regeering der Kerke door kerkelijke ambten," niet echt is. Voor weinige weken sprak de heer De Jong ditzelfde, met toepassing op het geheel onzer Belijdenis in *de Noord-Hollandsche Kerkbode* uit. Dit schijnt toch niet wel overeen te komen met wat U voor eenige jaren schreef: »Strikt genomen hadden om even dezelfde redenen dus ook de opschriften boven de artikelen mocten wegblijven. Ook deze immers nam de Synode van Dordt niet over. Toch gaf ik er de voorkeur aan ze op te nemen. Deels omdat de plaatsing van deze titels boven de artikelen de practische bruikbaarheid verhoogt. En deels omdat mocielijk *alle* symbolisch gezag aan deze titels kan betwist worden. Gelijk toch uit de Synodale acte van de Synode Nationaal, te Middelburg in 1581 gehouden, blijkt, is door deze Nationale Synode last gegeven, om de Confessie nogmaals uit het Fransche oorspronkelijke te vertalen. Deze vertaling is ingediend op de Provinciale Synode te Haarlem in 1582, en door de Provinciale Synode van 's Gravenhage in den jare 1583 goedgekeurd, nadat ze reeds in 1580 te Dordrecht ter perse gelegd, en het is nu in deze Synodaal goedgekeurde uitgave, dat bovenbedoelde titels het eerst voorkwamen, blijkens de voorrede, waarin men leest: »Wij hebben voor elk artyckel een corte somma gestelt, tot uwen besten; opdat de leere, die men in de Artyckelen soecken wil, terstond te beter gevonden, ende in memorie gedruct mach worden". Een aantal titels toch die nu wel niet door een Nationale, maar dan toch door een Provinciale Synode zijn goedgekeurd, mag zonder nader bewijs immers niet als onecht worden verdacht gemaakt. Misschien zijn er meerderen, die evenals ik, niet ongaarne zouden willen weten, hoe het zich met deze titels heeft toegedragen, welke waarde zij hebben, en welke de echte zijn.

Dit is een bijzaak, die kortelijk hierop neerkomt: Voor practisch gemak boven de artikelen geplaatst, kunnen deze opschriften nog steeds dienst doen, om bij het naslaan, het gebruik van de Confessie te vergemakkelijken; maar ze behooren niet tot het *lichaam* der Belijdenis, en er mag dus uit deze opschriften nooit eenige de minste symbolische gevolgtrekking worden afgeleid.

Eerst wilde het met de *Gereformeerde kweekschool* niet.

Het was weer iets nieuws, waarvan men het belang niet zoo inzag.

De school was onbekend. Onbekend *moest* wel onbemind maken. En zoo wierd de weide schraal.

Maar thans kwam hier een keer in.

In Amsterdam en in den Haag deden twee plaatselijke Comités wonderen, en wat Rotterdam en Utrecht doen zullen, wierd ons nog wel niet meegedeeld, maar zal ongetwijfeld den goeden naam dezer beide steden niet minder schitterend ophouden.

Bovendien kwam ook uit alle oorden des lands menig onverwacht teeken van belangstelling, waarom het Bestuur deze circulaire verspreidde:

Den lezer heil!

»En ik, wanneer ik het predikambt zou kunnen of moeten neerleggen, zoo zou ik geen ambt liever hebben, dan schoolmeester of onderwijzer der jeugd te zijn; want ik weet, dat dit werk naast het predikambt het allernuttigste, hoogste en beste is; ja ik weet nog niet eens, welke van die twee het beste is."

Aldus schreef in de dagen der groote kerkhervorming Luther over het ambt der onderwijzers, en wie onzer, wanneer hij het groote belang overweegt, dat er in een onderwijzen en opvoeden onzer kinderen naar den eisch huns wegs gelegen is, stemt niet van ganscher harte met den grooten Reformator in?

Waar we echter het hooge gewicht van de taak des onderwijzers erkennen, daar moeten wij ook toestemmen, dat het zeer noodig is, dat de onderwijzers tot het volbrengen van die taak grondig worden onderwezen en opgeleid.

Dit nu kan naar onze vaste overtuiging, door de ervaring bevestigd, nergens beter geschieden dan op eene *kweekschool*. De particuliere opleiding door onderwijzers ieder afzonderlijk of ook de vereeniging van eenige onderwijzers om gezamenlijk aan de opleiding van kweekelingen te arbeiden, hoe goed en onmisbaar ook op enkele plaatsen, en wanneer een betere opleiding niet kan worden verkregen, is toch maar een behulpsel en moet, wanneer het kan, door een betere inrichting worden vervangen.

Dat betere nu kan alleen eene kweekschool geven; daar alleen kan de volledige zorg aan de opleiding van jongelieden tot onderwijzer worden besteed; daar bestaat de noodige eenheid en wordt zoowel voor de practische als voor de theoretische opleiding de beste methode gevolgd.

Laat ons U in 't kort de inrichting onzer Gereformeerde kweekschool en de resultaten, die zij tot dusver geleverd heeft, mogen beschrijven.

Van hun 12de tot hun 16de jaar worden onze kweekelingen dagelijks van 9—12 en van 2—4 uur in de vakken van het lager onderwijs en de allereerste beginselen der moderne talen onderwezen, bepaaldelijk met het oog op hetgeen zij later in de practijk van het onderwijs noodig hebben. Daarbij wordt er groote zorg gedragen voor het onderwijs in de Bijbelsche geschiedenis en den Heidelbergschen Catechismus overeenkomstig de belijdenis onzer Kerk; in de hoogste klasse wordt dit onderwijs door een uitnemend Bedienaar des Woords gegeven. Voorts ontvangen de meisjes les in de handwerken.

Van hun 16de tot hun 18de jaar worden de kweekelingen ook in de practijk van het onderwijzen opgeleid. Zij geven dan eenige uren per dag aan verschillende scholen les onder toezicht van de onderwijzers dier scholen. Daar er nu verschillende scholen zijn, waar onze kweekelingen practisch geoefend worden, kan op de eigenaardige wenschen en behoeften van ieder gelet worden en leeren zij tevens verschillende scholen en verschillende onderwijzers kennen. De directeur der kweekschool houdt daarenboven ook op deze practische oefeningen toezicht en geeft leiding en bestuur. De kweekelingen dezer hoogste klasse, die aldus over dag zich practisch leeren bekwamen, ontvangen des avonds weder hun theoretische lessen van 6—8 uur.

Op deze wijze worden onze kweekelingen in elk opzicht zorgvuldig opgeleid; er wordt zorg gedragen, dat de theorie niet aan de practijk en de practijk niet aan de theorie wordt opgeofferd. De directeur, de heer H. Bijleveld, en twee leeraren, benevens de overige onderwijzers, die speciale vakken onderwijzen, handelen allen naar een vast plan, in één geest, als één geheel.

De verwachtingen, die wij mochten koesteren, zijn dan ook niet beschaamd. De Heere heeft het werk gezegend. Geen onzer kweekelingen, die zich voor eenig examen, 't zij voor onderwijzer, 't zij voor de handwerken, had aangemeld, is afgewezen; sommigen hebben zelfs lof van hunne examinatoren ingeoogst. Drie onzer vroegere kweekelingen zijn reeds als onderwijzer aan verschillende scholen werkzaam en vervullen hunne betrekking met eere.

Toch zal het niemand verwonderen, dat er bij zooveel stof tot danken, nog veel te wenschen overblijft. 't Getal onzer kweekelingen bedraagt ruim 30, terwijl er voor 90 plaats is. Daardoor en omdat niet alle kweekelingen het volle schoolgeld van *f* 80 per jaar kunnen betalen, is er een groot tekort in onze kas, dat ons niet geringe zorgen veroorzaakt. Wij gaan allengs vooruit, maar zullen in de eerste jaren nog op groote tekorten moeten rekenen.

Maar het doel, waarnaar onze kweekschool streeft, is schoon; hare vruchten zijn ten bate van het geheele land, van al onze scholen; aan zegen heeft de Heere het ons aanvankelijk niet laten ontbreken. Daarom, hoe groot de moeilijkheden ook zijn, gaan wij toch in hope voort.

Met vrijmoedigheid vragen we van U: help ons, zooveel Gij kunt.

Wij nemen de vrijheid U een oningevulden postwissel te doen toekomen, geadresseerd aan den Penningmeester der Gereformeerde kweekschool.

Overtuigd als wij zijn, dat Gij ons doel goedkeurt en 't groote belang der zaak erkent, meenen wij niet tevergeefs op uwe hulp te mogen rekenen.

Verblijd ons dan met de terugzending van dezen postwissel, ingevuld in verhouding tot de tijdelijke zegeningen, welke de Heere onze God U verleende, en de genade, die Hij U schonk om als een goed rentmeester het U toebetrouwde te besteden.

Het Bestuur der Gereformeerde Kweekschool tot opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen,

DR. J. WOLTJER, *Voorzitter.*
W. HOVY, *Penningmeester.*
J. A. WORMSER, *Secretaris.*
DR. A. KUYPER.
DS H. W. VAN LOON.

Op deze circulaire begon de oogst reeds te vloeien. Slechts beging het Bestuur o. i. een kleine fout, dat het alleen in de *Amsterd. Kerkbode* zijn gaven verantwoordde.

Deze school is geen Amsterdamsch „zaakje". Het is een zaak voor heel ons land; waar heel het land voor offert; en ook heel het land de vrucht van wacht.

En daarom, om advertentiën voor liefdegaven bedelt een redactie niet ligt, want, o, ze betalen zoo slecht.

Maar, ter wille der zaak zouden we zeggen, laat er mededeeling volgen in een blad als de *Heraut*; en laat men in de *Hoop*, in de *Boodschapper* en in de *Oranjevaan* eens ook in advertentie spreken tot de vrienden van Maas en Haag en Sticht.

KUYPER.

Uit de Pers.

Dr. Wijnmalen geeft in zijn tweede stuk, in de *Hoop* geplaatst, nog deze statistiek:

Al de Zendingvereenigingen tezamen onderhouden eene missie van nog geen 100 Zendelingen; en wanneer men aan de hand van den reeds genoemden Regeeringsalmanak eens nagaat, waar zij in het uitgestrekte gebied van Nederlandsch Indië gevestigd zijn, dan blijkt het ons, dat het Nederlandsch Zendelinggenootschap 1 zendeling heeft op Semarang, 2 te Modjowarno (Soerabaja), 1 te Malang (Pasoeroean), 1 in de residentie Kediri, 2 in de Minahassa, en 1 op Boeroe (Amboina). Vanwege de Nederlandsche Zendingvereenigingen zijn zeven zendelingen aangeweezen: 1 voor Meester-Cornelis, Tangerang en Krawang; 1 voor Buitenzorg, 1 voor Soemedang, 1 voor Tjandjoer en Soekaboemi, 3 voor Madjalengka, Koeningan en Indramajoe. Een zendeling van de Christelijk Gereformeerde Kerk arbeidt te Soerabaja en op Batavia, alwaar ook één gevestigd is in dienst van het Genootschap van in- en uitwendige zending, dat eveneens te Oeta Rimbaroe (Angkola), Sumatra's Westkust één zendingspost heeft. Voor de Ned. Gref. Zendingvereeniging op Java zijn werkzaam; 2 zendelingen te Poerworedjo (Bagelen) en 1 te Banjoemas. En voorts nog op Java 2 te Samarang, 3 te Salatiga, 1 te Demak, 1 te Japara en Djocwana. Wat de Buitenbezittingen betreft, nevens de reeds genoemde posten in de Minahassa, Amboina en in Angkola, zijn van de zes zendingsposten op de Sangi en Talaueilanden slechts drie bezet; één Zendeling is op Soemba gevestigd; 4 in het Westen van Nieuw Guinea, 1 op Ternate, 2 op Halmaheira; en nevens den post der Doopsgezinde vereeniging ter Sumatra's Westkust, in klein Mandeling, arbeiden in de Bataklanden (Si Lindoeng, Toba, Si Pirok, Si Bago) 15 zendelingen; op het eiland Nias 5 en op Borneo, in de Dajaklanden 7, allen van het Rijusche Genootschap te Barmen.

Dankbaar voor deze opsomming, zouden we Dr Wijnmalen wel willen uitnoodigen een volgend maal een klein kaartje in de *Hoop* te plaatsen, of er bij te voegen, waarop de stations in verschillende kleuren waren aangegeven. Dat zou het overzicht meer sprekend maken Bij de redactie van de *Hoop* kan hij stellig op medewerking rekenen. Al was het om er een apart kaartje bij te doen.

Sterker dan nu door lang betoog zou dan uitkomen, hoe kaal onze Oost nog bezaaid is

Toch heeft ook dit betoog waarde, en nemen we er enkele gegevens uit over:

Sinds drie eeuwen is het eiland Madoera in ons bezit, met eene bevolking van twee millioen zielen. Was de zoon van wijlen onzen hooggeachten Esser dusver niet de eenige zendeling die er heenging, en wordt zijn arbeid, nu hij daarvoor offers vraagt, vol doende gesteund?

Is het op de overige eilandengroepen beter gesteld? Op Bali werd gedurende de jaren 1863—1882 gearbeid door de Utrechtsche zendingvereeniging; het werk is er nu gestaakt; van hervatting van den arbeid schijnt, zoover wij weten, geen sprake te zijn. »Op een ander" — wij geven weder het woord aan Br. De Haan — »op een ander van de kleine Soenda-eilanden is nimmer het Evangelie verkondigd, tenzij men gelooven mocht, dat de Roomsche missionaris op Flores zulks doet. Alleen lees ik in het werk van Grundeman: »Een hunner (nl. Lenz, een der Gossnersche mannen), die eerst te Birma, op het eiland Soembawa was, werd einde October 1854 als de eerste Evangelische Zending naar het eiland Flores verplaatst waar hij in '56 den hongerdood zou gestorven zijn, en waar zijn huis en zijn lijk door wilde inlanders zijn verbrand."

Wat Sumatra betreft, men weet het »het terrein der zendelingen zijn de Batak landen, in andere streken werd nog niet gearbeid." »Sumatra zelf is van Anjer Bangka en Rau en verder naar het zuiden nog geheel onontgonnen terrein. De poging der Lutherschen om onder de Redjangs te arbeiden kon niet worden doorgezet. Het land is dun bevolkt, en men staat verlegen, waar een nieuwe zending aan te vangen. Er is ook nog zoo weinig van de bevolking bekend, dat men niet kan zeggen: *hier* belooft de zending meer, *daar* minder resultaat".

»Rioauw, Bangka en Billiton gaan we voorbij; want daar wordt niets gedaan; nu evenmin als ooit tevoren."

Het Zuid oostelijk deel van Borneo is maar recht de historie, het arbeidsveld van de Barmer zendelingen Maar die Z. O hoek is Borneo niet Verreweg het grootste deel van dit groote eiland is nog onontgonnen terrein. Alleen in het niet tot onze koloniën behoorende Serawak en in Broenei bestaat eene missie, hier van de Roomschen, ginds van de Episcopalen".

En op Celebes? »Daar is zeer veel gedaan, maar het meeste blijft nog te verrichten over."

Een roepstem om een zendeling door de bewoners van Dammer, een der Zuidwestereilanden, werd hier te lande bekend gemaakt op de Zendingconferentie van 22 Juni des vorigen jaars. Aan het verzoek kon duuver niet voldaan worden."

Op het noordelijkste schiereiland van Halmaheira werkt de Utrechtsche Zendingvereeniging. Op het overig deel van het eiland heb ik niet gevonden, dat ooit het Evangelie is verkondigd.

Wat eindelijk Nieuw-Guinea betreft zeer zeker mogen de zendelingen uit Utrecht er roem op dragen daar de pioniers der beschaving te zijn geweest; maar »het behoeft geen betoog dat voor wie op Nieuw Guinea arbeiden wil, daar althans geen plaatsgebrek is."

Het is inderdaad niet overdreven, wat in de Zendingconferentie te Amsterdam werd uitgesproken: »Met dit alles is onze Nederlandsche zending slechts *sporadisch* blijven werken. *Open* liggen: het grootste gedeelte van Java, de gansche reeks van aanzienlijke eilanden, Bali, Lombok, enz., ten oosten Java, tot Timor ingesloten bijna geheel Celebes, Borneo, Sumatra, een onoverzienbaar veld met honderden volksstammen, die hun eigene talen of dialecten hebben, voor een groot deel ons nog onbekend als men daardoor iets meer verstaat dan geographische grenzen en algemeene ethnographische notes."

Wat dunkt u, zijn er meer cijfers en feiten van noode, waar onze groote schuld tegenover Insulinde in spreekt? Te grooter, waar een niet te miskennen gevaar ons dreigt?

Naast Dr. Wijnmalen hebbe Ds. Lion Cachet onzen dank voor deze belangrijke mededeelingen.

De *Hoop* is voor de zaak der *Zending* wat de *Heraut* er niet voor zijn kan

Zoo heeft elk zijn gebied en God de Heere geeft aan zijn kerk voor elk tevens zijn mannen

Iets wat ons te meer verblijdt, omdat Ds. Lion Cachets ijver voor de Zending ons zekerheid biedt, dat ook de *Ned. Gref. kerken*, als ze tot stichting van een Zendingsseminarie overgaan, in hem haar *Zendingsdirector* vinden aangewezen.

KUYPER.

De doleerende kerk van Oudewater in 't begin der 17de eeuw.

X.

Een modus vivendi.

Het was 20 Februari, toen de magistraat der stad, vertegenwoordigd door Van Galen, Van Maarlandt, en A. Van Rijswijck voor prins Maurits en den provincialen raad tegelijk met Lydius c.s. verschenen. Het zal een verademing voor de Geref. broederen geweest zijn, dat zij nu niet te doen hadden met Oldenbarneveldt, Van Galen en de zijnen wilden Maurits diets maken, dat zij allen contra-Remonstranten waren; doch Lydius scheen die leugen te hebben voorzien, althans hij haalde een stuk voor den dag, nog wel onderteekend door eene nicht van Van Galen, waaruit bleek, hoe verwoed zich de laatste over de Gereformeerden had uitgelaten

Den 21sten werd de conferentie voortgezet, in het bijzijn van burgemeester Van Swieten, en het einde was, dat er een *modus vivendi* tot stand kwam, of in den taal van dien tijd uitgedrukt; dat een vijftal »poincten" werd aanghenomen, tot accomodatie ende ruste van de stadt ende de ghemeente." De punten waren de volgende:

1. Lydius zou wederkeeren naar Oudewater en zijn ambt mogen waarnemen onder belofte zich stil en stichtelijk te willen gedragen met respect tot den magistraat. Ditzelfde moest ook De Raedt beloven.

2. Lydius en De Raedt zouden bij beurten stil en stichtelijk naar Gods Woord moeten prediken zonder »invectiven" te mogen gebruiken.

3. Het Avondmaal zou beurtelings door Lydius en De Raedt worden bediend, een iegelijk met zijn eigen ouderlingen en diakenen.

4. De kerkeraad zou blijven gelijk die in December geweest was; tegen Paschen zou hij nog een jaar blijven zitten, terwijl de kerkeraadsvergaderingen gezamenlijk zouden gehouden worden, indien men te handelen had over zaken, die de leer en de conscientie niet aangingen.

5. De ontpoorterde burgers zouden alle hunne rechten wederkrijgen.

Deze punten werden eerst door de overheid, daarna door den kerkeraad aangenomen.

Den 21sten Februari reisde Lydius terug naar Oudewater, na eerst nog bij Prins Maurits ontboden te zijn geweest, welke hem bijlastte om bij de overheid acte te verzoeken, dat het hem vrijstond om voortaan te prediken Die acte werd hem niet gegeven, doch wel mondeling gezegd, dat het uitoefenen van zijn ambt hem geoorloofd was.

Nauwelijks, den 26sten, was de karikel, met Lydius en zijne vrienden binnen de poorten van Oudewater gereden, of de stadsbode stond voor Lydius deur, om hem voor de overheid te ontbieden. Gehoorzaam verscheen hij voor de heeren, bij welke ook de Raedt zich gevoegd had, die hen zochten van den stoel te houden. Doch toen Lydius medegedeeld had, wat er in Den Haag voorgevallen was en de vijf punten medegedeeld waren, waarvan 1, 2 en 5 ook door de Staten aangenomen waren, legde men het hoofd in den schoot, en tot groote blijdschap der godvreezenden, die den met het bloed der martelaren bevestigde waarheid niet wenschten prijs te geven, predikte Lydius dien dag weder.

Den 17den Maart kwam er bericht, dat de Staten ook in punt 5 van de overeenkomst genoegen namen, zoodat de Kerkeraad voor een jaar zou blijven zitten.

Denzelfden dag kreeg Lydius een brief van J. Van Galen, predikant te Schoonhoven, waarin hij mededeelde, dat men van plan was om de Classis te zijnen huize te houden.

Lydius antwoordde: »D. Van Galen, Mijn meyning is mij te houden bij de dolerende Kercken, daer wij ons bij ghevoegt hebbe, scheijden wij gantsch van de Remonstranten ten tijde de zake door een Nationalen Synodum is beslecht, ben niet van meyninghe de Remonstranten in mijn huys te ontfanghen, vergadert daert u belieft, ick sal vrij houden bij die gene die met mij in een ghevoelen zijn. Den 27 Martii ist hier mijn beurt te prediken can alsdan niet uut." Joh. Lydius.

Den 30sten Maart werd aan de Staten door de overheid verzocht, dat het haar zou worden toegestaan om den Kerkeraad te veranderen. Dan kon men alle Gereformeerden uitwerpen en zou Lydius alleen hebben gestaan. Om de Staten tegen Lydius in te nemen werd het briefje er bij gedaan, dat deze aan J v. Galen had geschreven. Daar de brief van E. M. Heeren geopend was en het antwoord hierop al klaargemaakt was, voordat alle leden van den magistraat aanwezig, zoo protesteerde twee Gereformeerde schepenen daartegen.

Weder moesten den 21sten Maart Lydius en Direksen naar Den Haag om voor de Staten te verschijnen. Het einde der procedure was, dat de Provinciale raad, waarvan Maurits de ziel was, der overheid van Oudewater last gaf om den Kerkeraad een jaar te laten, gelijk hij was, »op vaste hope, dat daerentusschen bij de Heeren Staten van den Lande in deze kerckelijcke dispuyten een vaste, eenparighe resolutie soude worden ghenomen."

De Staten daarentegen schreven wel ook dit, maar voegden er aan toe, dat de beide kerkendienaars en alle kerkeraadsleden gezamenlijk vergaderingen zouden houden, zonder dat men elkander »wegens afwijkende gevoelens zou mogen censureeren of berispen," terwijl nog bepaald werd, dat zoo spoedig mogelijk Avondmaal moest gehouden worden.

De nieuwe kerkeraad nam dit schrijven aan; doch de oude alleen met beding, dat hij niet met de Remonstranten vergaderen zou, dan wanneer men handelen zou over zaken, die de leer en de conscientie niet aangingen.

Den 2den April kreeg Lydius 't bezoek van Nys Simonsen en J. Jansen, die hem aanzeiden, dat hij den 3den April in de Classis moest komen, omdat de nieuwe kerkeraad van meening was over de oude te klagen Lydius antwoordde, dat hij zich hield aan 't geen hij den kerkeraad had geantwoord.

Den 3en April kwam de Classis Gouda te Oudewater samen. Niet tegenwoordig waren de predikanten Lydius, S. Van der Borre, Fred. Abbema, Thomas Bruschenus, Clemens Rosaeus, allen Gereformeerde predikanten. De Classis zond tot Lydius nog Poppius en Bochusius om hem over te halen voor de Classis te verschijnen, doch Lydius weigerde en bleef weigeren.

(*Wordt vervolgd.*)

WINCKEL.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

SLOTEN (N.-Holland). Ook hier kwam de reformatie der kerke tot stand. Vruchteloos waren de dienstdoende ambtsdragers aangezocht om onze kerk uit te leiden van onder het juk der hierarchie. Van het blijven loopen in het gareel eener valsche kerk verwacht men meer heil dan van de gehoorzaamheid aan 's Konings Woord. Krachtens hun ambt maakten toen de gelooyigen zich op, om andere ambtsdragers te benoemen. Deze werden 7 Dec. ll. bevestigd door Ds. Karssen, van Amsterdam, in vriendelijke vervanging van den consulent, die door andere bezigheden verhinderd was. De kerkeraad wierp daarna de kerkorde van 1816 52 af, zoodat de kerkenordening van 1619 weêr van kracht werd. Krone de Heere dezen weg verder met geestelijke zegeningen! Het adres voor den kerkeraad is bij onzen ouderling, den heer G. Wagemaker, boven 't rechthuis, bij de Overtoomsche sluis.

De consulent,
B. VAN SCHELVEN.

Nadat de door de gemeente, volgens het ambt der gelooyigen, gekozen kerkeraadsleden den 7den December ll. door den consulent Dr. Schot van Hardenberg waren bevestigd heeft de kerkeraad van Nieuw-Leuzen besloten, voor zijne kerk weder te keeren tot de wettige kerkenorde der Nederl. Geref. kerken, vastgesteld in 1618 en '19 door de Synode nationaal

De kerkeraad geeft bij dezen hiervan kennis aan de Nederl. (Herv.) Gereformeerde kerken dezer landen.

Namens den Kerkeraad voornoemd,
J. BUIT.
W. BOSMAN.
C. C. SCHOT Cz, *Consulent.*

Nieuw Leuzen, Dec. 1888.

De kerkeraad der Hervormde gemeente te Oldebroek bericht aan de kerken in ons vaderland, dat in de vergadering van 4 November 1888 de Synodale organisatie van 1816 krachteloos is verklaard en de alleen wettige en nooit rechtens afgeschafte kerkenordening van 1816 krachteloos is verklaard en de alleen wettige en nooit rechtens afgeschafte kerkenordening van 1618 als regel voor de kerkregeering te Oldebroek aangenomen is. Voornoemde gemeente beveelt zich ten zeerste in de liefde en voorbede der zusterkerken aan.

G. v. ZWALUWENBURG, *Scriba.*

Ondergeteekenden, belast met het helpen van vacante kerken in de voorziening der spreekbeurten, nemen de vrijheid tot de kerkeraden het verzoek te richten het in hun kerk daarheen te willen leiden, dat de behandeling van de Catechismus-Zondagen 266 worde geregeld, dat die geregeld van Januari tot December afloopen van de eerste af tot de twee en vijftigste toe.

Zooals het op deze oogenblikken staat is er bijna van kerk tot kerk verschil, zoodat men op de eene plaats aan het einde bijna is van ons Heidelbergsch leerboek, terwijl men elders de behandeling pas weer aanving bij het begin.

Zij doen dat verzoek met het oog op de rondgaande sprekers, voor wie het van belang is, dat zij vooruit weten; »naar welke kerk ik op den a. s. rustdag ook gaan moge, die Zondagsafdeeling is daar aan de orde." Dan kan hij onmiddellijk aanvangen met het overpeinzen er van en behoeft hij niet eerst nog eens te vernemen, aan welke afdeeling men toe is.

Deze beweegreden klemt te meer, doordien vaak, ter gevolge van verschikkingen, de sprekers eerst des Vrijdags weten, waar zij heen zullen gaan, zoodat dan bijna geen tijd overblijft ter voorbereiding.

Het is dus in het belang én van de kerken én van de sprekers, dat aan dit bezwaar worde tegemoet gekomen. Daarom nemen zij de vrijheid de kerkeraden te verzoeken deze voorslag te overwegen en aan den heer Grosheide, Bloemgracht 160 te Amsterdam, te willen berichten, wat zij in dezen hebben beslist. Ter voorkoming van vergissingen is eene tabel voor het jaar 1889 afgedrukt in het Decembernummer van het maandblad van de Evangelisten der Ned. Vereen. van Vrienden der Waarheid enz.

Gecommitteerden voornoemd:
B. VAN SCHELVEN.
W. KÜHLER Wz.
G. H. A. GROSHEIDE.

Amsterdam 7 December 1888.

N B. Exemplaren van dat December-nummer van het Maandblad zijn aan bovengenoemd adres verkrijgbaar à 10 Cts.

VERSLAG

van de vergadering van de gecombineerde Classis Arnhem-Zutfen van de Nederd. Geref. Kerken gehouden den 5den December 1888.

De voorzitter opent de vergadering met gebed en het lezen van Openb. 3, nadat Ps. 89:1 gezongen is.

Na afloop van de gewone werkzaamheden volgens de agenda (zie *Heraut* van 9 Dec. 1888) heeft de 2de classicale onderzoeking plaats van den heer H. Ormel uit Aalten. Dewijl dit examen een vervolg is van het in de vorige classicale vergadering afgenomene, loopt het alleen over de dogmatiek. De uitslag is van dien aard, dat de vergadering eenparig van oordeel is, dat de heer Ormel wel als oefenaar kan toegelaten worden in de classis.

De Kerkvisitatoren brengen daarop verslag uit over hun bezoek te Aalten, waaruit blijkt, dat aldaar bezwaren zijn gerezen tegen een der ouderlingen. Zij achten uitvoerige mededeelingen voorteerst nog niet gewenscht. De vergadering deelt dit gevoelen en spreekt eenparig den wensch uit dat namens deze classicale vergadering een schrijven worde gericht aan den kerkeraad van Aalten. Dienovereenkomstig wordt besloten.

Vervolgens komen de onderwerpen ter tafel, die door verschillende kerkeraden ter behandeling zijn ingezonden. Een hunner doet de vraag om terug te komen op een vroeger besluit, waarbij bepaald is dat de ouderlingen niet behooren op te treden voor de gemeente in de godsdienstoefeningen. Een tweetal ouderlingen ondersteunt dit voorstel; meerdere sprekers bestrijden het principieel en veroordeelen het als in strijd met de Schrift. Het voert, zoo beweert men, onvermijdelijk tot independentisme; wil echter een ouderling voorgaan in de gemeente, dat hij zich dan aan het examen voor oefenaar onderwerpe. Met zeer groote meerderheid van stemmen wordt het vervolgens verworpen.

Aan een kerkeraad wordt naar aanleiding zijner missive in zake vereeniging met de Christelijke Gereformeerden geadviseerd den uitslag af te wachten van de bijeenkomst der deputaten van beider Synode.

Na bespreking van verschillende onderwerpen van meer plaatselijk belang, wordt wegens het vergevorderde uur en het steeds meer onvoltallig worden der vergadering besloten enkele punten aan te houden tot de volgende classicale vergadering; een tweetal deputaten wordt benoemd tot het alsdan uitbrengen van praeadvies.

Eindelijk wordt de vergadering gesloten met dankzegging.

A. J. W. MONNIK,
h. t. Scriba.

Eenige mededeelingen moeten tot een volgend Nr. blijven liggen.